

БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ОБ'ЄКТ СТАТЕВИХ ЗНОСИН З ОСОБОЮ, ЯКА НЕ ДОСЯГЛА СТАТЕВОЇ ЗРІЛОСТІ

Исследуется основной непосредственный объект полового сношения с лицом, не достигшим половой зрелости, обосновывается вывод, что он находится в плоскости физической половой неприкосновенности, а дополнительным объектом выступает половое физическое и психическое развитие лица, не достигшего половой зрелости.

In this article the main immediate object of sexual connection with person not reached the puberty is under research, the conclusion is basing by his being in plane of physical sexual inviolability, and the physical and psychological development acts as additional object of person not reached the puberty.

В Україні найвищою соціальною цінністю визнається людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека (ч. 1 ст. 3 Конституції України). Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Статева недоторканість займає особливе місце серед особистих прав людини, адже посягання на неї є особливо неприйнятними із загальнолюдських моральних принципів, завжди заподіюють глибоку психологічну травму й нерідко значної фізичної шкоди. Проблема кримінально-правової охорони статевої недоторканності присвятили свої дослідження Ю.В. Александров, М.І. Бажанов, Б.А. Бліндер, В.І. Борисов, О.О. Дудоров, Л.В. Дорош, А.П. Дьяченко, Л.Г. Козлюк, М.Й. Коржанський, Ю.К. Сущенко, В.В. Сташис, А.П. Шеремет, Я.М. Яковлев та інші вчені. Утім загальний стан розробленості безпосередніх об'єктів статевих злочинів є поверхневим, здебільшого думки дослідників з цього приводу містяться у науково-практичних коментарях до Кримінального кодексу України, підручниках та навчальних посібниках з Особливої частини кримінального права.

На сьогодні слід визнати недостатнім розв'язання комплексу кримінально-правових проблем, що пов'язані із безпосереднім об'єктом статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості.

Найбільше поширення у вітчизняному правознавстві має теорія суспільних відносин як об'єкта злочину. Так, Б.С. Никифоров писав, що об'єктом злочину є не будь-які суспільні відносини, а лише такі, існування, зміцнення і розвиток яких в цілому або в частині є в даний історичний момент умовою існування нашого суспільства¹. «Самі ж суспільні відносини, – вказує В.Я. Тацій, – як об'єкт кримінально-правової охорони являють собою певні зв'язки між людьми (суб'єктами відносин), що складаються в процесі їх сумісної матеріальної та духовної діяльності на основі визначеного способу виробництва і специфіки, що відображається на кожній ступені природно-історичного розвитку суспільства. Таким чином, суспільні відносини завжди необхідно розглядати як визначений результат соціальної діяльності»². Саме суспільні відносини як всеохоплююча соціальна субстанція дають можливість встановити механізм злочинного посягання, внутрішній або зовнішній злам встановлених зв'язків, прав та обов'язків

© ЧМУТ Сергій Володимирович – старший викладач Запорізького національного університету

суб'єктів таких відносин. Одразу зазначимо, що повністю приймаємо вчення про об'єкт злочину як певну систему суспільних відносин. Як вже неодноразово зазначалося в дослідженнях, тільки таке розуміння об'єкта злочину відповідає теоретичним основам законотворення і практичним потребам правозастосування.

У більшості вітчизняних досліджень, присвячених кримінально-правовій характеристиці статевих злочинів, зазначається, що родовим об'єктом цієї групи суспільно небезпечних діянь є статевая свобода і статевая недоторканність³. Саме за цими однорідними суспільними відносинами досліджувані злочини об'єднані в самостійний розділ IV Особливої частини КК. Слід вважати, що «статевая свобода і статевая недоторканність» виступають системою тотожних, однорідних, взаємопов'язаних та взаємообумовлених груп суспільних відносин, що охороняються нормами розділу IV Особливої частини КК, та виступають родовим об'єктом статевих злочинів⁴.

Утім змістовне розуміння статевої свободи та статевої недоторканності як двох самостійних безпосередніх об'єктів статевих злочинів не знайшли одностайного визначення. Так, О.О. Дудоров розуміє статеву свободу як право повнолітньої і психічно нормальної особи самостійно обирати собі партнера для статевих зносин і не допускати у сфері статевого спілкування будь-якого примусу⁵. Л.В. Дорош визначає статеву свободу у вигляді права особи на самовизначення у сфері статевих відносин. Реальну можливість особи вступати в добровільне статеве спілкування з обраним партнером у будь-який час і в будь-який сексуально прийнятній формі за умови, що воно не суперечить нормативно-правовим приписам щодо охорони особи та громадського порядку⁶. З цих визначень випливає, що статевої свобода, по-перше, є природним правом жінки або чоловіка, які досягли повноліття; по-друге, передбачає статеві зносини за обоюсторонньою згодою партнерів (добровільно, без примусу, насильства); по-третє, не має обмежень щодо статі партнера та форм задоволення статевої пристрасті; по-четверте, не повинна порушувати законні права і інтереси інших осіб, держави та суспільства. Тому не мають статевої свободи особи певного віку та стану: психічно хворі особи, які визнані судом недієздатними, особи, які не досягли певного віку чи статевої зрілості. Статевая свобода брутально порушується у випадках застосування насилля, погроз, використання безпорадного стану потерпілого. Вона не повинна порушувати громадський порядок у виключно цинічних, безсоромних випадках або аморальних формах. Відтак статевая свобода як об'єкт кримінально-правової охорони може бути визначена як право повнолітньої особи добровільно задовольняти свої статеві потреби, не порушуючи законних прав та інтересів інших осіб, держави та суспільства.

Статевая недоторканність як безпосередній об'єкт та друга складова родового об'єкта насамперед полягає у забороні будь-якого неправомірного втручання у сферу статевих відносин малолітньої або неповнолітньої особи. Проблема визначення статевої недоторканності та її співвідношення із статевою свободою суперечливо вирішується у літературі. Поширеним є погляд, що статевая недоторканність є об'єктом статевого злочину щодо неповнолітнього, а статевая свобода потерпає виключно у випадках вчинення статевих злочинів «відносно дорослих осіб»⁷. Не згодна з цією думкою Г.Л. Крігер, яка зазначає, що порушення статевої недоторканності завжди порушує й статеву свободу⁸. А.Б. Утямішев, навпаки, вважає, що статевая недоторканність є похідною від статевої свободи: «Про статевою недоторканність, як безпосередній об'єкт статевих злочинів, необхідно говори-

ти виключно відносно осіб, що: 1) знаходяться у безпорадному стані; 2) не усвідомлюють дійсного соціального значення вчиненого; 3) з якими загалом не можна вступати у статеві зносини. До таких осіб належать, наприклад, душевно хворі, малолітні, непритомні особи та ін. Ці особи є недоторканими у статевому сенсі незалежно від отриманої згоди на ті чи інші сексуальні дії з ними»⁹.

Як бачимо, науковці по-різному співвідносять статеvu свободу та статеvu недоторканність. Одні правники вважають їх самостійними категоріями, що як об'єкти кримінально-правової охорони не перехрещуються. На їх думку, малолітня та неповнолітня особа має статеvu недоторканність, але не має статевої свободи. Дорослі ж, набуваючи статевої свободи, втрачають статеvu недоторканність. Нині вважають статеvu свободу і статеvu недоторканність спорідненими категоріями, які частково чи повністю перехрещуються, та наполягають на тому, що неповнолітні особи також, поряд із дорослими жінками та чоловіками, мають статеvu свободу. Треті ж, навпаки, наполягають, що неповнолітні, якщо вони навіть не досягли статевої зрілості, набувають статевої свободи у повному обсязі з моменту досягнення ними віку, що дає можливість усвідомлювати значення та роль статевих зносин. Що ж стосується малолітніх, то в силу їх психофізичного розвитку вони не мають можливості усвідомлювати роль та значення статевих зносин, а тому не можуть мати статевої свободи. Існує навіть погляд, що статева недоторканність поширюється на осіб чоловічої та жіночої статі у будь-якому віці, а не тільки на малолітніх та неповнолітніх.

Більшою послідовністю та виваженістю вирізняється позиція В.В. Сташиса і М.І. Бажанова, які пов'язують статеvu недоторканність із абсолютною заборонаю будь-якого втручання у статеvu сферу особи, яка не набула статевої свободи¹⁰. Отже, статева свобода та статева недоторканність є самостійними безпосередніми об'єктами кримінально-правової охорони. Статева свобода є невід'ємною складовою комплексу природних прав и свобод людини. Особа набуває повної статевої свободи з досягненням віку, коли держава законодавчо визначає її право утворити нову суспільну ланку – сім'ю (з 17 років – жінки та 18 років – чоловіки). До цього віку держава гарантує та забезпечує гармонійний фізичний та психічний статевий розвиток малолітньої дитини та підлітка, створюючи навколо таких осіб режим «статевої недоторканності».

Статева недоторканність як універсальний соціально-біологічний стан має багаторівневу суспільно-правову регуляцію (охорону). На нашу думку, слід виокремити а) соціально-ціннісний, б) соціально-регулятивний, в) соціально-медичний, г) соціально-інформаційний та д) соціально-фізичний рівні статевої недоторканності. Соціально-ціннісний рівень віддзеркалює моральні цінності суспільства, яке схвалює своєчасне, поступове входження особи у повноцінні статеві відносини. Суспільна мораль засуджує будь-яке брутальне статеve поведіння із дітьми та підлітками, втім заохочує та спрямовує у пізнавальне русло релігійні, родинні або шкільні бесіди (програми) із статевого виховання. Соціально-регулятивний рівень відображено у нормах Сімейного кодексу України, який встановлює вік осіб жіночої (17 років) та чоловічої статі (18 років), з досягненням якого вони можуть вступати у шлюбні відносини (ст. 21, 22 СК). У випадках, якщо особа, яка досягла 14 років, подала заяву, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам (ч.2 ст. 23 СК)¹¹. Соціально-медичний вимір пов'язаний із визначенням статевої зрілості згідно з Правилами проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу стате-

вих станів у бюро судово-медичної експертизи, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України 17 січня 1995 р. № 6¹². Соціально-інформаційний рівень статевої недоторканності полягає у забороні інформування у будь-який спосіб малолітніх та неповнолітніх про сексуальні відносини до досягнення ними 16-річного віку. Як обгрунтовано вказує А.Х. Степанюк, незаконний вплив на інформаційну статево недоторканність неповнолітніх є вкрай небезпечними для суспільства й самих неповнолітніх та зумовлює необхідність кримінально-правової охорони¹³. Стаття 156 КК стоїть на сторожі інформаційного впливу на статево недоторканність неповнолітніх. Слід погодитися з поглядом М.І. Бажанова, що розбещення неповнолітніх спрямоване на задоволення статевої пристрасті винно або на збудження статевого інстинкту в неповнолітнього, воно не може полягати у природних чи неприродних статево зносинах з неповнолітнім¹⁴. Ця теза дістала логічне закріплення у п. 17 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 5 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи», де зазначено, що розпусні дії, відповідальність за які передбачено статтею 156 КК, повинні мати сексуальний характер і можуть бути у вигляді фізичних дій або інтелектуального розбещення. Такі дії спрямовані на задоволення винною особою статевої пристрасті або на збудження у неповнолітньої особи статевого інстинкту. Під фізичними розпусними діями слід розуміти оголення статевих органів винної чи потерпілої особи, непристойні доторкання до статевих органів, які викликають статево збудження, навчання статево збоченням, імітація статевого акту, схилення або примушування потерпілих до вчинення певних сексуальних дій між собою, вчинення статево зносин, акту онанізму в присутності потерпілої особи тощо. Інтелектуальними розпусними діями є, зокрема, ознайомлення потерпілої особи з порнографічними зображеннями, відеофільмами, цинічні розмови з нею на сексуальні теми тощо¹⁵. Соціально-фізичний рівень статевої недоторканності утворює абсолютну заборону на статево зносини із малолітніми та особами, які не досягли статевої зрілості, у природній та неприродній спосіб, навіть за умови добровільної згоди останніх. Фізична статево недоторканність як складова родового об'єкта статево злочинів у вигляді «статевої свободи та статевої недоторканності особи» визначає соціальну сутність і спрямованість кримінальної охорони ст. 155 КК.

Є.А. Фролов, визначаючи основний безпосередній об'єкт злочинів, вказував на дві вимоги: а) він повинен перебувати у площині родового об'єкта та співвідноситися з ним як частина і ціле; б) це ті суспільні відносини, які законодавець, створюючи норму, насамперед прагнув поставити під охорону кримінального закону в даному випадку¹⁶. Двом позначеним умовам повністю відповідає визначення безпосереднього об'єкта статево зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, у вигляді фізичної статевої недоторканності як суспільних відносин, котрі забезпечують абсолютну заборону статево зносин із зазначеними особами.

Суспільна безпека статево зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, головним чином визначається безпосереднім об'єктом злочину, яким виступає фізична статево недоторканність особи, яка не досягла статевої зрілості. Натомість слід погодитися з думкою А.М. Трайніна: суспільна безпека є системною ознакою всього складу злочину, тому вона нібито «забарвлює» як об'єктивні, так і суб'єктивні його елементи цією негативною соціальною якістю¹⁷. Висловлюють різні, іноді суперечливі погляди, щодо соціальних утво-

рень, яким заподіюється злочинна шкода від статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості. Так, Ю.А. Александров і С.С. Косенко вважають, що йдеться про захист нормального статевого розвитку дитини і підлітка¹⁸. Більш широко визначають безпосередній об'єкт В.Д. Гончаренко і П.П. Андрушко, під яким вони розуміють «прийнятий у суспільстві уклад щодо відносин, пов'язаний із статевим вихованням молоді, спрямованих на нормальний розвиток неповнолітніх, на формування їхніх поглядів у сфері сексуальної культури та поведінки відповідно до вимог цивілізованого суспільства»¹⁹. Загалом, аналізуючи погляди правників щодо безпосереднього об'єкта статевого зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, можна виділити вузький та широкий підходи до його визначення. У вузькому визначенні, як правило, зазначається, що безпосереднім об'єктом цього злочину є статеві недоторканність неповнолітніх або осіб, які не досягли статевої зрілості. У широкому визначенні безпосереднього об'єкта виокремлюються два підходи до цієї категорії: а) позначення об'єктом статевої недоторканності та нормального розвитку неповнолітніх осіб і б) визначення об'єктом нормального фізичного, психічного, соціального розвитку і виховання неповнолітніх осіб.

Зазначені погляди на безпосередній об'єкт статевого зносин з особою, що не досягла статевої зрілості, безумовно, мають право на існування, утім вони безпідставно розширюють коло суспільних відносин, що безпосередньо потерпають від вчинення цих злочинів. Головний же їх недолік полягає у тому, що жодна з вищезазначених позицій не розкриває механізму заподіяння шкоди охоронюваному суспільному відношенню. В них немає виокремлення елемента чи елементів суспільних відносин, що безпосередньо вражаються вчиненням статевого зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості.

Статеві недоторканність є передумовою, котру повинна забезпечити держава і суспільство задля нормального статевого фізичного та психічного розвитку дитини і підлітка. Суперечливою є позиція криміналістів, які пов'язують статеву недоторканність із загальним нормальним фізичним та духовним розвитком неповнолітніх. Так, А.П. Шеремет як нерівноцінні безпосередні об'єкти кримінально-правової охорони ст. 156 КК вказує на «статеву недоторканність і фізичний, психічний та духовний розвиток неповнолітніх»²⁰. За сучасними поглядами науковців, нормальний фізичний, психічний, розумовий та духовний розвиток людини зумовлений величезним розмаїттям природних (географічних, кліматичних, біологічних), соціальних (економічних, правових, інформаційних та ін.), індивідуальних (статевих, вікових, освітніх) факторів. Взаємодіючи, вони беруть безпосередню участь у формуванні фізичного, психічного та духовного розвитку дитини з народження та дорослої людини протягом усього життя. Тому «нормальний фізичний та психічний розвиток неповнолітнього» не може бути основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 155 КК, нарівні із статеву недоторканістю. Закріплюючи кримінально-правову заборону на статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, законодавець насамперед охороняє їх фізичну статеву недоторканність. У цьому полягає основна соціальна спрямованість зазначеної правової норми. Їй вже вторинними, похідними об'єктами кримінально-правової охорони є фізичний та психічний статевий розвиток малолітньої або неповнолітньої особи. Відповідно нормальний фізичний і психічний статевий розвиток особи, яка не досягла статевої зрілості, слід вважати додатковим безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 155 КК.

Нормальне суспільне відношення статевої недоторканності особи, яка не досягла статевої зрілості, полягає у функціональному зв'язку держави, як владного суб'єкта, котрий встановлює правовий режим статевої недоторканності, з особами, котрі згідно із встановленим режимом повинні забезпечити абсолютну статево недоторканність малолітніх та неповнолітніх. Отже, суб'єктами досліджуваних суспільних відносин виступають: а) держава; б) особи, котрі згідно із законом зобов'язані доглядати, виховувати, утримувати дитину, – батько, матір або особа, що їх замінює тощо. Статева недоторканність дитини є тією природно-соціальною цінністю, з приводу якої зазначені суспільні відносини утворюються та підтримуються комплексом правових засобів. Дитина не може самостійно виступати ані стороною, ані суб'єктом зазначених відносин, оскільки не має соціального статусу повноправного та самостійного суб'єкта. Її інтереси обстоюють батьки або особи, що їх замінюють. Так, згідно із ст. 150 Сімейного кодексу України батьки зобов'язані: виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, народу, Батьківщини; піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток; забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя; поважати дитину. Передача дитини на виховання іншим особам не звільняє батьків від обов'язку батьківського піклування щодо неї. Забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини, фізичні покарання дитини батьками, а також застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини. Визначена структура суспільних відносин, що охороняються кримінально-правовими засобами, зумовлює механізм заподіяння злочинної шкоди статевими зносинами з особою, яка не досягла статевої зрілості. Вони можуть потерпати від зовнішнього впливу сторонньої особи та порушуватися, розриватися зсередини. В першому випадку йдеться про будь-яку дорослу особу протилежної чи тієї ж статі, на котрій не лежить правовий обов'язок забезпечення статевої недоторканності дитини, тобто загальний суб'єкт злочину. Така особа незаконно втручається у нормальне суспільне відношення, порушує режим статевої недоторканності шляхом здійснення статевого зносу з особою, яка не досягла статевої зрілості. В другому випадку один із суб'єктів, котрий має правовий обов'язок забезпечувати статево недоторканність малолітньої або неповнолітньої дитини, зловживаючи довірою держави та дитини, фактично зраджує останню, вступає з нею у статеві зносини. Очевидно, що у другому випадку злочин є більш зухвалим, виключно цинічним і таким, що заслуговує на більш суворе кримінальне покарання.

Передчасні статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, негативно позначаються на статево фізичному та психічному розвитку дитини. Негативні наслідки, що викликають передчасні статеві контакти, як зазначає І.С. Кон, полягають у тому, що деякі сексуально травмовані діти, самі стають небезпечними для оточуючих, ставши дорослими, вирізняються заниженою самоповагою, гіпертрофованими почуттями провини та сорому, почуттям відчуженості від інших, огидністю до торкання, схильністю до пияцтва і наркоманії, високим відсотком самогубств та мають схильність до віктимної поведінки²¹. До змісту статевого розвитку неповнолітньої особи Ю.К. Сушенко включає: 1) правильний фізичний розвиток статевої системи людини; 2) формування її моральних поглядів в сфері статевого зносу; 3) умови, в яких здійснюється такий розвиток та формування²². Втім автор не наводить переконливих аргументів на користь

того, що саме нормальний фізичний та психічний розвиток та формування неповнолітніх є основним безпосереднім об'єктом статевих злочинів проти неповнолітніх.

Відтак основним безпосереднім об'єктом статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, слід визнати суспільні відносини фізичної статевої недоторканності, які визначають основну соціальну спрямованість кримінально-правової охорони. Додатковим безпосереднім об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують нормальний статевий фізичний та психічний розвиток та формування осіб, які не досягли статевої зрілості.

1. *Никифоров Б.С.* Объект преступления по советскому уголовному праву: Монография. – М., 1960. – С. 28–29. 2. *Тацый В.Я.* Объект и предмет преступления в советском уголовном праве: Монография. – Х., 1988. – С. 16. 3. *Стаиш В.В., Бажанов М.И.* Преступления против личности в УК УССР и судебной практике: Монография. – Х., 1987. – С. 155; *Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К., 2004. – С. 89. 4. Хряпінський П.В.* Кримінальне право України: Загальна частина: Навч. посібник. – Суми, 2009. – С. 98; *Пинаев А.А.* Уголовное право Украины. Общая часть: Учеб. пособ. – Х., 2005. – С. 96. 5. *Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / Ю.В. Александров, О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін. / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К., 2008. – С. 88. 6. Дорош Л.В.* Статева недоторканність особи та її кримінально-правова охорона // Питання боротьби зі злочинністю. – 2007. – № 14. – С. 70. 7. *Маяренко В.Т., Мачужак Я.В.* Про статеві злочини та інші сексуальні зловживання щодо малолітніх і неповнолітніх // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1998. – № 1. – С. 21. 8. *Курс* російського уголовного права: Особенная часть: Учебник / Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. – М., 2002. – С. 221. 9. *Утямишев А.Б.* Уголовная ответственность за насильственные действия сексуального характера, не связанные с изнасилованием: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. – Хабаровск, 2001. – С. 10–11. 10. *Стаиш В.В., Бажанов М.И.* Цит. работа. – С. 155. 11. *Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // ВВР України. – 2002 – № 21-22. – Ст.135. 12. Правила проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи [Електронний ресурс]: затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України 17 січня 1995 р. № 6 // Права система НАУ України. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=10h33.141.1&nobreak=1/> 13. *Степанюк А.Ф.* Цит. праця. – С.10. 14. *Стаиш В.В., Бажанов М.И.* Цит. работа. – С. 155. 15. *Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 5* Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/1A4F0DE6ACD2C759C225747A0031F4E0?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=1A4F0DE6ACD2C759C225747A0031F4E0&Count=500&/> 16. *Фролов Е.А.* Спорные вопросы общего учения об объекте преступления // Сборник научных трудов. Вып. 10. – Свердловск, 1969. – С. 213. 17. *Трайнин А.Н.* Общее учение о составе преступления. – М., 1957. – С. 127. 18. *Александров Ю.* Злочини проти статевої свободи / Ю. Александров // Юридичний вісник України. – 2002. – 6-12 квітня. – С. 9; *Косенко С.* Захист неповнолітніх потерпілих від статевих злочинів // Право України. – 2003. – № 2. – С. 35. 19. *Науково-практичний коментар* Кримінального кодек-*

су України. У 3 кн. / П.П. Андрушко, Т.М. Арсенюк, О.Ф. Бантишевта ін. За ред. В.Г. Гончаренка, П.П. Андрушко. – Кн. 3: Особлива частина. – К., 2005. – С. 149.

20. *Шеремет А.П.* Злочини проти статевої свободи: Монографія. – Чернівці, 2007. – С. 103.

21. *Кон И.С.* Совращение детей и сексуальное насилие // Педагогика. – 1998. – № 5. – С. 64-65.

22. *Сущенко Ю.К.* Ответственность за половые преступления против несовершеннолетних по советскому уголовному праву: Автореф. дисс. канд. юрид. наук. – Саратов, 1967. – С. 7.